

بسم الله الرحمن الرحيم

رعایت کرامت انسانی در حقوق شکلی و ماهوی ایران بر بنیای فقه شیعه

رسول جریده

کیهان روزگرد

سرشناسه	چرده، رسول، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	رعایت کرامت انسانی در حقوق شکلی و ماهوی ایران بر مبنای فقه شیعه / رسول چرده، کیهان روزگرد.
منشخصات نشر	باسوج : چویل، ۱۳۹۲.
منشخصات ظاهری	۱۸۵ ص.
شابک	978-964-7930-11-6
وضع فهرست نویسی	فبا
موضوع	کرامت انسانی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	کرامت انسانی
موضوع	احترام به اراد -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	عدالت کیفری -- ایران
موضوع	حقوق جزا (فقه)
شماره اثر	روزگرد، کیهان، ۱۳۶۴ -
رده بندی کنگره	۱۳۹۲ ۳۲۷/۱۲/۱۲ BPT۵۷
رده بندی دیویی	۲۹۷/۶۵۱
شماره کتابشناسی ملی	۳۳۲-۲۹۵
تاریخ درخواست	۱۳۹۲/۸/۱۷
تاریخ پاسخگویی	
کد پیگیری	3319527

انتشارات چویل

رعایت کرامت انسانی در حقوق شکلی و ماهوی ایران بر مبنای فقه شیعه

نام کتاب: رعایت کرامت انسانی در حقوق شکلی و ماهوی ایران بر مبنای فقه شیعه

گردآورنده: رسول چرده، فنار صهبانیش

ناشر: انتشارات چویل

ویراستار: سیدی افشون

صفحه آرایشی: موسسه مطالعاتی کندوکاو باسوج

نوبت چاپ و سال نشر: اول - ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک:

چاپ: کندوکاو باسوج

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

پاسپاس از

همه کسانی که در تهیه، تنظیم و چاپ این کتاب مرا یاری رساندند.

www.ketab.ir

تقدیم به

تقدیم به شهدای اسلام از صدر تا کنون به خصوص شهدای علمی کشور

www.ketab.ir

فهرست مطالب

مقدمه ۱

فصل اول: مفهوم و مبانی نظری کرامت انسانی

- ۱-۱: مفهوم کرامت انسانی ۵
- ۲-۱: اصطلاح کرامت انسانی ۶
- ۳-۱: جایگاه کرامت انسانی در قرآن کریم ۷
- ۴-۱: بررسی مفاهیم اصلی انانیتی بودن جرایم و مجازات‌ها در فقه و حقوق ۹
- ۴-۱-۱: تعریف اصطلاحی جرم ۱۱
- ۴-۱-۲: نظریه اصالت فرد (فرد گرایی) ۱۵
- ۴-۱-۳: تعریف جرم در فقه اسلامی ۱۷
- ۵-۱: مفهوم کرامت انسانی و آزادی از دیدگاه قرآن و امام علی (ع) ۲۳
- ۵-۱-۱: نظریه «خودمختاری اخلاقی» کانت ۲۳
- ۵-۱-۲: نظریه کرامت مبتنی بر روحی ۲۵
- ۵-۱-۳-۱: رویکردهای متناقض در مورد کرامت انسانی ۲۷
- ۵-۱-۳-۲: رویکرد دینی کلاسیک و سنتی ۲۸
- ۵-۱-۳-۳: رویکرد روشنفکری دینی ۳۲
- ۵-۱-۳-۴: رویکرد حقوق بشری و سکولار ۳۴
- ۵-۱-۳: کرامت انسانی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۴۱
- ۵-۱-۳-۱: حقوق مدنی و آزادی‌های سیاسی ۴۳
- ۵-۱-۳-۲: حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۵۶
- ۵-۱-۳-۳: محدودیت‌های مربوط به حقوق و آزادی‌های اساسی ۵۸
- ۵-۱-۴: قوانین و مقررات عادی ۶۱
- ۵-۱-۴-۱: انعکاس برخی حقوق و آزادی‌ها در قوانین عادی ۶۱
- ۵-۱-۴-۲: برخی تفاوتها بین مقررات جمهوری اسلامی ایران و موازین جهانی حقوق بشر ۶۳
- ۵-۱-۴-۳: نهادهای فعال در زمینه حقوق بشر ۶۸

- ۷۴-۶: تاریخچه پیدایش و تکوین اندیشه کرامت انسانی.....
- ۷۵-۱-۶: کرامت انسانی.....
- ۷۶-۲-۶: اصل برابری سیاسی.....
- ۷۷-۳-۶: اصل تعیین سرنوشت.....
- ۸۱-۷: مفهوم حقوق بشر.....
- ۸۲-۱-۷: منظر فلسفی و ارزشی.....
- ۸۳-۱-۷: آزادی.....
- ۸۴-۳-۷: امنیت.....
- ۸۷-۱-۷: حقوق و آزادی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (نسل دوم حقوق بشر).....
- ۸۷-۱-۱: حقوق همبستگی (نسل سوم حقوق بشر).....
- فصل دوم: کرامت انسانی در حقوق کیفری شکلی با گذری به قوانین ماهوی ۹۳
- ۹۳-۱-۲: جایگاه و نقش کرامت انسانی در حقوق کیفری شکلی.....
- ۹۴-۱-۲: کرامت انسانی و مشروعیت نظام عدالت کیفری.....
- ۹۴-۱-۲: کرامت انسانی و ضرورت قانونمند کردن محدودیت حقوق و آزادی‌های شهروندان.....
- ۹۵-۳-۱-۲: کرامت انسانی و جهانی شدن حقوق کیفری.....
- ۹۷-۲-۲: جایگاه کرامت انسانی در حقوق کیفری شکلی ایران.....
- ۹۷-۲-۲: قانون آیین دادرسی کیفری و حقوق شهروندی.....
- ۹۹-۲-۲: قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب (۱۳۷۳).....
- ۱۰۰-۳-۲-۲: آئین نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور.....
- ۱۰۲-۴-۲-۲: اصل برائت در امور کیفری.....
- ۱۰۳-۵-۲-۲: اصول مربوط به تضمین حقوق متهم.....
- ۱۰۵-۱-۳-۲: جایگاه و نقش کرامت انسانی در حقوق کیفری ماهوی.....
- ۱۰۷-۱-۳-۲: جایگاه و نقش کرامت انسانی در تحولات حقوق کیفری ماهوی.....
- ۱۰۹-۲-۳-۲: جایگاه و نقش کرامت انسانی در تفسیر قواعد حقوق کیفری ماهوی.....
- ۱۱۱-۳-۳-۲: کرامت انسانی و مشروعیت نهادهای حقوق کیفری ماهوی.....
- ۱۱۱-۲-۳-۲: کرامت انسانی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....

- ۱-۲-۳-۲: مقررات حمایتی قانون اساسی در ارتباط با موضوع کرامت انسانی در حقوق
 ملت ۱۱۳
 ۲-۲-۳-۲: ممنوعیت استفاده ابزاری از زن و ایمان به کرامت والا تر او ۱۱۴
 ۳-۲-۳-۲: مقررات نفی کننده کرامت انسانی در قانون اساسی ۱۱۶

فصل سوم: بررسی و مقایسه اصول کرامت انسانی در فقه و حقوق

- ۱-۳: قضاوت و آداب و عملکرد آنان بر مبنای کرامت انسانی در فقه شیعه ۱۲۴
 ۱-۱-۳: کتاب القضاء ۱۲۴
 ۲-۱-۳: صفات قاضی و آنچه که مناسب قضاوت می باشد ۱۲۶
 ۳-۱-۳: وظایف قضات ۱۲۸
 ۴-۱-۳: شرایط شدن دعوی برای طرفین دعوی ۱۲۹
 ۵-۱-۳: نحوه جواب دادن مدعی علیه ۱۳۳
 ۶-۱-۳: نحوه گفتمان افراد شاهد و قسم ۱۴۱
 ۲-۳: شهادت و آداب آن بر مبنای کرامت انسانی در فقه ۱۴۴
 ۱-۲-۳: صفات شهود ۱۴۴
 ۱-۱-۲-۳: آنچه که به آن شاهد، شاهد می شود ۱۴۷
 ۳-۳: اقسام حقوق ۱۴۹
 ۴-۳: رعایت کرامت انسانی در احکام سوگند در فقه شیعه ۱۵۰
 ۱-۴-۳: حکم سوگند به همراه شاهد ۱۵۳
 ۲-۴-۳: رعایت کرامت انسانی به صورتی کلی در احکام دعاوی ۱۵۴
 ۳-۴-۳: رعایت کرامت انسانی در اقرار به قتل و شرایط مقرر در فقه شیعه ۱۵۶
 ۵-۳: نحوه برخورد قضات در اجرای مجازات قوادی ۱۵۷
 ۲-۵-۴: ادله اثبات سرقت در نظام فقهی اسلام ۱۶۰
 ۶-۳: تطبیق و بررسی اصول مهم کرامت انسانی در فقه و حقوق ۱۶۹
 ۱-۶-۳: رعایت تساوی میان طرفین دعوا ۱۶۹
 ۲-۶-۳: حق بهره مندی از وکیل ۱۷۰
 ۳-۶-۳: حق واخواهی برای متهم غایب ۱۷۱
 ۴-۶-۳: اصل برائت در فقه و حقوق- آثار و نتایج اصل برائت و استثناء بر آن ۱۷۳
 ۱-۴-۶-۳: قوانین ملی ۱۷۳

- ۱۷۴..... آثار و نتایج اصل برائت ۲-۶-۳
- ۱۷۵..... تطبیق شکنجه در فقه و حقوق ۷-۳
- ۱۷۵..... شکنجه در فقه و حقوق ۱-۷-۳
- ۱۸۱..... ممنوعیت شکنجه در قوانین جمهوری اسلامی ایران ۲-۷-۳
- ۱۸۲..... نتیجه گیری ۱-۳
- ۱۸۴..... منابع و مأخذ

www.ketab.ir

مقدمه

بدون تردید باید به این نکته اذعان داشت که توسعه مفاهیم و معیارهای حقوق بشر و آزادی‌های اساسی افراد رعایت تدابیر و تضمینهای آن به ویژه در دادرسی‌های کیفری از آشکارترین نشانه‌های مدنیت هر جامعه از جوامع بشری و از بارزترین شاخص‌های توسعه حقوقی و قضایی آن بشمار می‌رود. تکریم مقام و تعظیم شان و شخصیت انبای بشر مستلزم رعایت این گونه مفاهیم و معیارها یا تدابیر و تضمینها است. علم حقوق بمعنای خاص آن به آگاهی عالمانه از مقررات الزام آور اجتماعی کیفیت و حداکثر، چگونگی وضع این قوانین محدود است؛ اما در معنای عام، دیگر آگاهی عالمانه مرتبط با این مقررات (مانند تاریخ حقوق، فلسفه حقوق، آیین اسقاط حقوق به عنوان یکی از شاخه‌های مهم علوم انسانی، اجتماعی، مفهوم عام آنست علم حقوق با شاخه‌های علوم اجتماعی - انسانی و با شاخه‌های علوم طبیعی و ریاضی ارتباط دارد. چگونگی این ارتباط، بسته به میزان اشتراک در موضوع و نیز نوع نظام حقوقی، متفاوت است. استفاده از این علوم در همه نظامهای حقوق در مرحله دادرسی و اجرا نزدیک و همانند است؛ اما در مرحله قانون گذاری، بسته به نوع نظام حقوقی، متفاوت است. مثلاً در نظام‌های حقوقی مبتنی بر مکتب حقوق طبیعی، از علوم عقلی و تا حدودی روان شناسی، بیشتر از علوم دیگر استفاده می‌شود. اصلی ترین و مهمترین موضوع قواعد حقوقی، حق است و در علم حقوق مفهوم اساسی به شمار می‌رود. حقوق دانان تعاریف متعددی از حق کرده‌اند، از جمله این که حق عبارت است از توانایی و سلطه شخصی بر خود یا دیگری یا یک شیء، به گونه‌ای که نظام حقوقی این سلطه را برای او به حمایت از آن ملزم می‌سازد. آنها در تعریف حق بیش تر بر مفهوم سلطه تأکید کرده و نسبت حق را با مفاهیم حکم، میک و تکلیف بیان کرده‌اند. در منابع فقهی و حقوقی، حق از جنبه‌های گوناگون تقسیم شده است.

کرامت انسانی، امنیت و آزادی اساس و پایه حیات جامعه انسانی است تا بر اساس آن افراد بتوانند: اولاً، با عزت و سربلندی، از مجموعه مواهب طبیعی که در اختیارشان است، به طور مساوی برخوردار شوند؛ ثانیاً، نسبت به حفظ جان، حیثیت و حقوق مادی و معنوی خود بیم و هراسی نداشته باشند. ثالثاً، بدون دغدغه خاطر، استعدادهای خویش را، در حدود مقدرات جامعه مورد نظر، بکارانند و تمایلات و تمنیات خویش را ارضاء نمایند. در میان آموزه‌های دینی، دین مقدس اسلام، بعنوان کاملترین دین آسمانی، بیشترین تأکید را بر رعایت حرمت و کرامت انسانی دارد. در جای جای تعالیم الهی این دین، دستورات و تأکیدی را هم در نصوص و هم در سنت قولی و عملی به وضوح مشاهده می‌کنیم. بدون تردید در فرآیند رسیدگی در محاکم

۲ رعایت کرامت انسانی در حقوق شکلی و ماهوی ایران بر مبنای فقه شیعه

و مراجعات مردم به نهاد قضایی بعنوان شاکی با منعم، شاهد و... دین اسلام برای محفوظ ماندن کرامت و عزت انسانی (خلیفه الله) احکام و دستوراتی دارد که نمونه هایی از آن در متون قانونی یافت می شود. این آرمان مشترک انسانی، پس از گذر از معبر پرفراز و نشیب تاریخ و انقراض تدریجی حکومت های تباهاکار جباران، از برکت رشد فکری توده ها، امروزه تحت عنوان «اصول اساسی کرامات انسانی» جلوه جهانی به خود گرفته و فرهیختگان، برای بازیافت و اعتلای آن به زبان مشترک رسیده اند. فقه ارزشمند به خوبی این اصول را پیش بینی و مورد تأکید قرار داده است و حتی مقرراتی را آورده که در مقایسه با دیگر نظام های حقوقی بی نظیر است. نظام حقوقی ما نیز با الهام از اندیشه های ناب فقه اسلام به کرامات و شخصیت انسان اهمیت ویژه ای قائل شده است هر چند که تا حد ایده آل هنوز فاصله هست ولیکن پیش بینی و اهمیت به کرامات انسانی در فقه و حقوق سودنی است که ما این موضوعات را به صورت مفصل با تطبیق و مقایسه در متن پژوهش مورد کنکاش قرار داده ایم.

www.ketaboo.ir